

Kainuun liitto
Kauppakatu 1
87100 Kajaani
kainuunliitto@kainuu.fi

LAUSUNTO

28.8.2018

Dnro 387/2018

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto

Viite: Lausuntopyyntönnö 27.6.2018

KAINUUN MAAKUNTAKAAVA 2030

kaavaluonnos

Kainuussa on aloitettu maakuntakaavan tarkistaminen. Tavoitteena on ajantasaistaa voimassa oleva Kainuun maakuntakaava 2020. Maakuntaliitto pyytää lausuntoa Kainuun maakuntakaavan 2030 luonnoksesta. Paliskuntain yhdistys on lausunut aiemmin maakuntakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä kaavan lähtökohdista.

Maakuntakaavan alueelle, sen pohjoisosassa sijoittuu kokonaan tai osittain viisi paliskuntaa: Halla, Näljänkä, Hossa-Irni (osa), Taivalkoski (osa) ja Pintamo (osa). Paliskuntien suurin sallittu eloporumäärä on yhteensä 12 800 ja poronhoitajia niissä on yhteensä noin 320. Poronhoitajilla on alueella vuosisataiset perinteet ja se on nykypäivänäkin merkittävä sidostoimiala lihanjalostukselle ja matkailulle. Lisäksi poronhoitajilla on suuri merkitys hiljenevän maaseudun asuttuna pitämisessä.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Kaikessa kaavoituksessa on lähtökohtana erilaisten alueidenkäytön intressien ja tarpeiden yhteensovittaminen. Kaavoitusprosessit toimivat myös alueidenkäytön suunnittelun vuorovaikutteisuuden välineinä. Kaavoilla on oikeusvaikutuksia ja lainsäädännön ohella ne ohjaavat alueiden ja luonnonvarojen kestävästä käytöstä.

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto koko poronhoitoalueella. Poronhoito perustuu luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen: se tarvitsee eri vuodenaikoina erilaisia laitumia ja vapaana laiduntaville poroille laidunnusrauhaa. Paliskunnan toiminnalliseen ympäristöön kuuluvat erilaiset laidunalueet (kesä-, talvi-, rykimä- ja vasoma-alueet), ja niille siirtymiseen käytettävät alueet, sekä paliskunnan poronhoitotyöhön liittyvät toiminta-alueet ja infrastruktuuri (kuljetusreitit, erotusaidat, kämpät, laidunkierroaidat ym.). Kaikki paliskunnan alueelle tuleva uusi toiminta ja maankäyttö vaikuttavat poronhoitoon, sillä paliskunta eri osineen muodostaa yhtenäisen toimintaympäristön. Ilmastonmuutokseen sopeutumisessa laidunten riittävyys on perusedellytyksiä, jotta elinkeinossa pystytään hakemaan kulloinkin käyttökelpoiset laidunalueet.

Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikiaikainen nautintaoikeus, joka on suoraan lailla turvattu erityinen oikeus (poronhoitolaki, PHL 848/1990). Maakuntakaavan sisältövaatimuksissa (MRL 28 §) edellytetään kiinnitettävän erityisesti huomiota muun muassa maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin sekä maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen. Poronhoito on poronhoitoalueella keskeinen osa alueen elinkeinoelämää ja laajojen maa-alueiden käyttäjänä altis muun maankäytön vaikutuksille. Poronhoito on lisäksi kiinteä

osa Pohjois-Suomen kulttuuriperintöä. Poronhoitoalueella tapahtuva maankäytön suunnittelu on siis elinkeinon ja kulttuuriperinnön jatkuvuuden kannalta keskeinen kysymys.

Poronhoitoalueella vuorovaikutteisuutta on käytännössä toteutettu erilaisilla osallistavilla suunnittelu- ja neuvotteluprosesseilla. PHL 53 § velvoittaa viranomaisen neuvottelemaan asianosaisen paliskunnan kanssa valtion maita koskevan suunnittelun yhteydessä, mikäli sen katsotaan olennaisesti vaikuttavan poronhoidon harjoittamiseen. Vaikka alue ei olisikaan valtion mailla, on poronhoitolain mukaisten neuvotteluiden tyyppisiä neuvotteluita käyty useissa kaavoissa ja maankäyttöhankkeissa poronhoitoalueella, sillä ne on todettu hyväksi osallistamisen välineiksi. Kainuun maakuntakaavasta ei ole neuvoteltu alueen paliskuntien kanssa PHL 53 § mukaisesti.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavaluonnoksessa

Poronhoitoa koskevaa paikkatietoaineisto on ajantasaistettu Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen toimesta TOKAT-hankkeessa, johon myös Kainuun liitto osallistui. Maakuntakaavan suunnittelussa on käytetty TOKAT-hankkeen tuottaman ”Poronhoidon rakenteet ja laitumet” -paikkatietoaineistoa, joka kattaa tiedot paliskuntien laitumista, rakenteista ja poronhoitokäytännöistä.

Poronhoidon kaavamerkinnot ja -määräykset

Poronhoitoalueen raja on merkitty Kainuun maakuntakaavaan ja aluetta koskeva suunnittelumääräys kuuluu:

Maankäytön suunnittelussa on turvattava porotalouden toiminta- ja kehittämisedellytykset. Matkailutoimintojen sijoittamisessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät kohteet, kuten erotus- ja ruokintapaikat sekä pyyntiaidat.

Määräys on tarpeellinen mutta sitä tulisi hieman muokata, jotta sillä todellisuudessa turvataan poronhoito eri maankäyttömuotojen suunnittelussa. Matkailun lisäksi myös ainakin metsätalouden, turvetuotannon, kaivostoiminnan ja tuulivoimatuotannon suunnittelussa tulee ottaa huomioon poronhoidon tärkeät alueet ja kohteet ja turvata paliskuntien toimintaedellytykset. Paliskuntain yhdistys ehdottaa kaavamääräystä muutettavaksi seuraavaan muotoon:

Poronhoitoalueella on turvattava poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet, kuten erotus- ja ruokintapaikat sekä pyyntiaidat. Valtion maiden osalta on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.

Sen sijaa, että luetellaan kaikkia toimintoja ja maankäyttömuotoja, jotka voivat vaikuttaa poronhoitoon, sanamuotoa tulisi laajentaa ehdotetusti. Tällöin asiaa arvioidaan tapauskohtaisesti ja myös sellaisten toimintojen osalta, joita ei voida ennalta määrittellä. Valtionmaiden neuvotteluvelvollisuus tulee poronhoitolaista. Ehdotetun kaltainen määräys on käytössä myös Pohjois-Pohjanmaalla ja saman suuntainen Lapissa, jolloin määräykset olisivat yhtenäisiä kaikissa poronhoitoalueen maakunnissa.

Elinkeinojen erityisluonne huomioon ottaen maakuntakaavassa on poronhoitoalueen rajan ja siihen liittyvän suunnittelumääräyksen lisäksi tarpeellista merkitä maakuntakaavakartalle alueita tai kohteita, jotka

ovat poronhoidolle ratkaisevan tärkeitä. Tällaisia ovat paliskuntien toiminnalliset erotusaitapaikkojen alueet. Erotusaidat on kaavassa osoitettu omalla merkinnällä ja niihin liittyy määräys:

Alueen suunnittelussa on turvattava poronhoidolle merkittävien rakenteiden ja alueiden säilyminen.

Paliskuntain yhdistys katsoo, että merkintä ja määräys ovat tarpeellisia ja perusteltuja. Poronhoidolle merkittävien aitarakenteiden säilyminen edellyttää myös sitä, että alempiasteisessa suunnittelussa itse rakenteen lisäksi turvataan porojen kuljettaminen aitoihin tokkana ja muu poronhoidon toiminta.

Muita poronhoidon kannalta tärkeitä alueita on esitetty liitekartalla 18. Näitä ovat eri vuodenaikaiset laitumet, rakenteet ja porojen laidunkiertosuunnat. Tämä on hyvä tapa antaa informaatiota jatkosuunnitteluun poronhoidon alueiden käytöstä. Tarkemmat tiedot alempiasteiseen suunnitteluun voi saada Paliskuntain yhdistyksen kautta.

Paliskuntain yhdistys vastaa maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta valtakunnan rajoilla olevien poroesteaitojen kunnossapidosta ja peruskorjauksesta. Valtakunnan rajan poroesteaita Venäjän rajalla perustuu valtiosopimukseen vuodelta 1965. Tämä edelleen voimassa oleva sopimus noudattaa yksityiskohdiltaan Suomen ja Neuvostoliiton vuoden 1960 sopimusta valtakunnan rajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahtumien selvittämisestä. Aidan tarkoitus on siis estää porojen meneminen vieraan valtion alueelle. Poroesteaita turvaa osaltaan myös poron ja metsäpeuran perimän puhtautta estämällä porojen ja Venäjän puolella käyvien metsäpeurojen sekoittumisen. Aita voidaan poronhoitolain 39 a § mukaan merkitä kiinteistörekisteriin rasitteena ja sitä varten voidaan tarvittaessa lunastaa maata. Kainuun liitto on osoittanut maakuntakaavassa rajavyöhykkeen. Paliskuntain yhdistys katsoo, että maakuntaliiton ja yhdistyksen olisi syytä pohtia myös raja-aidan kaavaan viemisen tarpeellisuutta. Samoin poronhoitoalueen rajalla sijaitsevan peuraesteaidan kaavan merkitsemisen tarve tulisi pohtia yhdessä aidasta vastaavan, eli Metsähallituksen, kanssa.

Muut kaavamerkinnot ja -määräykset

Turvetuotanto vaikuttaa poronhoitoon laitumien vähenemisen kautta. Ravinteikkaat suot ovat poronhoidolle tärkeitä erityisesti kesälaitumina ja vasoma-alueina. Paliskunnat kokoavat soilta protokat kesämerkintään, jolloin soiden läheisyydessä voi olla paliskunnan aitarakenteita ja muita toiminnallisia alueita. Tällöin turvetuotannosta aiheutuu vaikutuksia poronhoitotoimintaan. Poroille tapahtuu vahinkoja turvesoilla. Pitkät ja syvät kanavat ovat surmanloukkuja etenkin pienille vasoille, sillä niiden jalat eivät yllä mutapohjaan ja kylmä pohjavesi kangistaa nopeasti. Turvetuotannon jälkikäytöstä viljelyksinä muodostuu ongelma, mikäli paliskunnat joutuvat aitaamaan laajoja alueita porojen poispitämiseksi. Tämä on poronhoitolaissa (6. luku) säädeltyä. Siksi poronhoitoalueella on suositeltavaa käyttää jälkikäyttömuotoina kosteikkoja tai uudelleen soistamista, jolloin alueet palautuvat laitumiksi.

Turvetuotannon osalta on siihen soveltuvien alueiden, eli tu-1 ja tu-2 merkintöjen yhteydessä, annettu poronhoidon turvaamista koskeva suunnittelumääräys. Tämä on edellä mainitut tekijät huomioon ottaen tarpeellista ja perusteltua. Muissa maakuntakaavoissa on myös jälkikäyttöä ohjattu suosittelemalla viljelyskäytön välttämistä poronhoitoalueelle sijoittuvien soiden jälkikäyttömuodoissa.

Muiden maakuntien maakuntakaavoissa on osoitettu vanhoja poroaitapaikkoja myös kulttuurihistorian kannalta merkittävinä maakunnallisina kohteina. Mikäli näitä ei ole osoitettu vielä Kainuun maakuntakaavan luonnoksessa, jatkosuunnittelussa olisi syytä selvittää ja pohtia, onko tällaisia aitapaikkoja kaava-alueella.

Lopuksi

Poronhoito tulee ottaa huomioon maakuntakaavoituksessa asianmukaisin kaavamerkinnoin ja -määräyksin. Kaavaan onkin tuotu uusi poronhoitoon liittyvä kaavamerkintä, mikä on positiivista ja oikea kehityssuunta. Lisäksi on syytä korjata poronhoitoalueen rajaan liittyvää suunnittelumääräystä.

Paliskuntain yhdistys muistuttaa myös poronhoidon edustajien asianmukaisesta osallistamisesta. Poronhoitolain 53 § mukaiset neuvottelut tulee käydä paliskuntien kanssa kaavan sellaisessa vaiheessa, että kaavan sisältöön pystytään vielä vaikuttamaan.

Pyydämme toimittamaan vastineen lausuntoomme osoitteeseen kirjaamo@paliskunnat.fi

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao